

MET DE VLINDERWERK GROEP NAAR HAGEVEN-PLATEAUX 10-8-2013

Zaterdagmorgen om 8.30 uur stonden de leden van de vlinderwerkgroep klaar bij de Salamander om naar het grensoverschrijdende natuurgebied Hageven-Plateaux te vertrekken. Natuurmonumenten en haar Belgische tegenhanger Natuurpunt werken hier samen aan het herstel en behoud van dit zeer gevarieerde natuurgebied, gelegen tussen Valkenswaard en Neerpelt.

Het is nog frisjes als we bij de werkschuur van Natuurmonumenten – waar we parkeren – aankomen. Eerst een bakske koffie, wandelschoenen aan en dan op pad. Bij de plattegrond van het gebied staan we even stil om de route te bekijken, er is nl iets veranderd ten opzichte van de vorige keer dat we hier waren: de route gaat iets verder naar het noorden door en daar moeten we over de Dommel via een.... Dat was een verrassing, maar enkelen van ons weten al, dat het een hangbrug is en verraden de boel. Desalniettemin blijkt het later een leuk element van de wandeling te zijn.

Dan gaan we op pad. Even door het bos over een eikenlaan, waarlangs brede wespenorchis, klein springzaad en framboos groeien, en dan zijn we bij de Pelterheggen. Rond 1850 was het hier nog heideveld. Het transport geschiedde in die tijd veelal met paarden en daarvoor was veel hooi nodig. Daarom werden op de droge en schrale heidegebieden weiden aangelegd die bevoeid werden met mineraal- en kalkrijk water afkomstig uit de Maas. Daarvoor werd een uitgebreid stelsel van kanalen, slootjes, stuwtjes en aquaducten aangelegd. De vloeiveiden Pelterheggen waren toen zo'n 52 hectare groot. Voor het beste hooi werden zaden uit de Italiaanse Alpen aangevoerd. Tijdens de hooiwinning werden in vroeger tijden de schuiten vol hooi over de sloten op de vloeiveiden naar het Kempisch Kanaal getrokken, onder de Hoge Brug door. En, geloof het of niet, hier werden niet alleen PK's (paardenkrachten) maar vaak ook VK's (vrouwenkrachten) voor gebruikt! Rond 1900 nam kunstmest de rol van de vloeiveiden over. Het hooilandbeheer maakte plaats voor de aanplant van populieren voor de houtproductie en het vloeiveidensysteem raakte in verval. In 2007 is Natuurmonumenten begonnen met het herstel van een deel van de vloeiveiden (12 hectare), zijn de populieren geroid en zijn stuwtjes en andere kunstwerken herbouwd. De historische wijze van bevoeien is weer opgepakt en de karakteristieke flora en fauna keren terug.

Meteen bij de eerste velden gaan we op verkenning in het nog natte gras. Er groeit hier veel koninginnekruid, waar vlinders dol op zijn. We vinden hier dan ook de eerste vlinders van deze

dag: de gamma-uil, een overdag vliegende nachtvlinder, die vanaf het zuiden iedere zomer weer naar onze regionen afreist, de dagpauwoog, bruin zandoogje en oranje zandoogje, ook worden eerste sprinkhanen genoteerd: krasser en zuidelijk spitskopje. Een buizerd vliegt luid mauwend over, ook een groene specht laat van zich horen met zijn lachende roep. Even verder staan we stil bij een stuwte, waar we de prachtige bloemen van de wettelijk beschermde zwanenbloem bewonderen.

Ook groeit hier o.a. grote egelskop en berenklaauw. De gewone pantserjuffer, die we hier aantreffen, is net als andere pantserjuffers vaak te vinden in kniehoge vegetatie van bijvoorbeeld pijpenstrootje of pitrus. Eitjes worden boven de waterspiegel afgezet op moeras- en oeverplanten, meestal in levend materiaal. De overwintering gebeurt als ei. De eieren komen in het vroege voorjaar uit, waarna de larvale fase binnen twee maanden kan worden afgerond. De larven sluipen uit van half mei tot eind augustus.

Bij een dikke boom, een grensboom, gaan we België in. En dan slaan we linksaf en wandelen door de vloeivelden. Het zonnetje komt er nu lekker door en dan komen de vlinders toch tevoorschijn! Een mannetje icarusblauwtje is al driftig op zoek naar nectar. We vinden de rups van de koninginpage, zo prachtig mooi getekend is hij! Het is een vrij schaarse standvlinder die vooral in de zuidelijke helft van het land wordt waargenomen. De laatste jaren komen er ook steeds meer meldingen uit de rest van Nederland, tot aan de Waddeneilanden toe. Het aantal exemplaren per jaar wisselt. Hij leeft in diverse biotopen, waaronder ruderaal terreinen en kruidrijke graslanden. Als waardplant dient vooral peen (ook de gecultiveerde vorm); daarnaast ook andere schermbloemigen, zoals bevernel, engelwortel, pastinaak en venkel. Hij vliegt van eind april tot half juni en van begin juli tot half september in twee generaties. In warme jaren vliegt er mogelijk een partiële derde generatie in oktober. De koninginnenpage wordt vaak bij heuveltoppen gezien waar mannetjes en vrouwtjes elkaar ontmoeten; dit gedrag wordt 'hill-topping' genoemd. De rups kun je aantreffen van half mei tot half juni en van half augustus tot eind september. Deze is dus een beetje vroeg, of zou het een late zijn i.v.m. het koude en natte voorjaar? Hij is in elk geval al wel behoorlijk volgroeid. Bij gevaar wordt een rood vorkvormig orgaan uitgestulpt waarmee de rups een doordringende stank verspreidt. De soort overwintert als pop in de kruidlaag.

Verder dwalend langs de slootkanten verbazen we ons over de vele vlinders die in de nectarkroeg een neutje komen nemen: naast vele dagpauwogen, en bruine en oranje zandoogjes die we al eerder zagen, spotten we hier ook het landkaartje, de kleine vuurvlinder, de kleine vos, het hooibeestje, het bont zandoogje, de atalanta en de kleine parelmoervlinder! Hoewel deze laatste een beetje afgevoegen is, zijn we toch als een kind zo blij met deze bijzondere soort. De kleine parelmoervlinder is een schaarse standvlinder die voorkomt in de hele kuststreek, maar ook in het binnenland duikt hij hier en daar als standvlinder op. Vooral in de zomermaanden kan de kleine

parelmoervlinder over grote afstanden zwerven; vandaar dat hij ook af en toe op verschillende plaatsen in het binnenland wordt gezien. Hij leeft in open pioniervegetaties en schrale droge warme graslanden met kale grond. Daar moet dan ook één van de waardplanten voorkomen: diverse soorten viooltjes, waaronder vooral duinviooltje, akkerviooltje en driekleurig viooltje. Hij vliegt van begin april tot eind oktober in drie of soms vier, elkaar overlappende generaties. Door de verschillen in de ontwikkelingstijd van de rupsen verschijnen vlinders van dezelfde generatie verspreid over een langere periode. Hierdoor overlappen de generaties elkaar sterk en zijn niet

duidelijk van elkaar te onderscheiden. De grootste aantallen vliegen in juli en augustus. De vlinders voeden zich met nectar van verschillende planten, eerst vooral viooltjes en later ook koninginnenkruid en slangenkruid. De vlinders zonnen veel op open plaatsen op de grond of op een muur, maar vliegen snel weg als ze te dicht benaderd worden. De rups is vrijwel het hele jaar aanwezig. De soort overwintert als halfvolgroeide rups onder in de vegetatie. De verpopping vindt plaats aan een stengel of aan de onderkant van een blad in een los spinsel vlak boven de grond. Verder zien we in de weiden o.a. de tengere pantserjuffer en de grote groene sabelsprinkhaan, goed gecamoufleerd.

We naderen het laatste stuwtje, waar jonge waterhoentjes zitten te piepen bij zoveel wandelaars. 2 levendbarende hagedissen, die lekker zaten te zonnen, verdwijnen vliegensvlug bij onze nadering. We steken het stuwtje over, waar een mannetje weidebeekjuffer pronkt met zijn schitterend blauwe vleugels. Hij zit vaak op hetzelfde plekje, zijn territorium, en laat indringers de binnenkant van zijn vleugels zien waarna vaak een (schijn)gevecht volgt.

Door een klaphekje belanden we in het bos, een vrij open grove dennenbos met hier en daar berken die door de berkenzwam zijn aangetast. Gele bloemen trekken onze aandacht, het is schaduwkruiskruid, een niet alledaagse soort, die ik alleen van het buitenland ken. Het bos is hier rijk aan vogels: een groep koolmezen en vinken buitelen tussen de boomkronen op zoek naar voedsel, een boomklever en een grote bonte specht verraden hun aanwezigheid door hun alarmroep. Na een tijdje komen we aan de rand van de heide, vliegdennen nemen nog even het uitzicht weg, maar een stukje verder hebben we een weids uitzicht met een bankje, waar we even pauzeren. Om het uitzicht zo weids te houden worden verschillende maatregelen genomen. Er wordt hier gemaaid en geplagd, en de heide wordt hier begraaasd door Galloway runderen, levende grasmaaiers op biobrandstof, die net als Schotse Hooglanders weinig zorg behoeven. Ze zijn bestand tegen het gure weer, kunnen op eigen houtje kalfjes krijgen en hebben geen stallen en drinkbakken nodig. De dieren worden meerdere malen per jaar grondig gecontroleerd.

Een torenvalk hangt biddend boven de heide, wachtend op zijn kans om toe te slaan, enkele roodborsttapuiten zitten op de uitkijk. De dorst gelest, de honger gestild, wandelen we verder, langs een landduin. Het Hageven ligt aan de oostgrens van een vroeger zeer groot landduincomplex. Op de landduinen groeien heide- en buntgrasvegetaties. Om de landduinen te behouden wordt een deel van de grassen verwijderd zodat er meer open zand ontstaat. Zodoende kan er weer verstuiving plaatsvinden. Daar hebben veel dieren baat bij, o.a. de groene zandloopkever, die we hier aantreffen. Een groep grauwe ganzen trekt al gakkend over. Dan gaan we weer door een klaphek, linksaf, naar de Verkeerde Lieve Heer. Wat dat inhoudt, vertel ik later, want ook hier op dit lange pad zuidwaarts zien we van alles! Zo groeit er een enorme koningsvaren, wettelijk beschermd, deze soort komt voor in vochtige loofhoutbossen, veenmoerassen en aan beschaduwde slootkanten. De sporen zitten niet onder de bladeren, maar zitten in een soort bruine pluim. De plant kan tot 100 jaar oud worden. We vinden ook een soort nachtschade, waarvan zelfs Peter de naam niet weet. Ook de poelruit treffen we hier aan, het is een plant van vochtige gebieden, hij kan 40 tot 100cm hoog worden, bloeit in normaliter in juni en juli. De plant heeft vele welriekende geelachtige bloemen die dicht opeen groeien, ze hebben geen kroonbladeren.

Er komt een bui opzetten, hopelijk drijft hij de goede kant op, de vlinders (waaronder weer een

kleine parelmoervlinder!) zoeken nog driftig voedsel bijeen voordat het gaat regenen, ja, dat voelen zij ook aan. Er wordt lustig op los gefotografeerd en gefilmd.

We zien hier dan ook nog een nieuwe soort voor vandaag: de distelvlinder doet zijn best op het koninginnekruid. Het is een zeer algemene trekvlinder die verspreid over het hele land wordt gezien; de aantallen wisselen per jaar aanzienlijk. Een invasie distelvlinders valt vaak samen met

het binnenkomen van Sahara-zand in ons land. Hij leeft in open gebieden met een mozaïek van kale grond, lage begroeiing en hogere ruigten van bijvoorbeeld akkerdistels. Zulke vegetaties zijn te vinden op dijken, braakliggende terreinen, extensief beweide graslanden en akkerranden. De waardplanten zijn vooral akkerdistel, gewone klit en grote brandnetel. Deze trekvlinder kan in Nederland tussen april en oktober worden waargenomen. Vanuit Zuid-Europa trekken de vlinders ieder jaar richting het noorden; ze brengen hier in de zomer een nieuwe generatie voort. In het najaar trekt een gedeelte van de vlinders weer terug naar het zuiden, de rest sterft hier. De vlinders worden veel op nectarplanten aangetroffen, maar niet op rottend fruit.

Een andere immigrant is de wespspin of tijgerspin, wat is nu eigenlijk de officiële naam? Zij is druk doende om een prooi die in haar web beland is in te pakken, dat gaat razendsnel. In no time zie je niet meer wat het was. Gelukkig blijft het droog. Langs het pad zien we vele planten, waaronder ijzerhard, kleine watereppe, watermunt, engelwortel, blauw glidkruid en bosbies. En dan komen we bij de Verkeerde Lieve Heer, dit is de volksnaam voor een wegwruis, waarbij de Christusfiguur met het hoofd op de linkerschouder rust en niet, zoals te doen gebruikelijk, op de rechterschouder. Dit gietijzeren kruisbeeld stamt uit 1847 en is hier opgericht ter gelegenheid van de voltooiing van de bevoeiingswerken.

Hier komen verschillende paden bij elkaar, wij gaan schuin linksaf. Verder gaat het, langs oude gekromde dennenbomen en een landduin, waar graafwespen en –bijen hun holletjes in maken aan onze linkerhand en moerasgebied rechts, extremen zo vlak naast elkaar. We vinden hier een vrouwtje van de bandheidelibel, een vrij zeldzame soort. Midden over de 4 vleugels loopt een bruine band, waaraan hij de naam dankt.

Over een knuppelbrug doorkruisen we het moeras met naast manshoog riet vele andere moerasplanten, o.a. lisdodde, waterzuring, grote wederik en echte koekoeksbloem. Hier wordt een vuurjuffer gespot, deze is zeer algemeen, het is de vroegst uitsluitende juffer in Nederland en je kunt hem tot in september zien. Ook het lantaarntje is algemeen, de laatste segmenten van het lijf zijn lichtblauw, terwijl de rest zwart is, net een lantaarntje dus!

Even verderop ligt de Provinciale Vijver. Het is vandaag tamelijk tam met de vogels, bij de voorbereiding van de tocht werden we hier verrast door een ijsvogel. Nu moeten we het stellen met blauwe reiger, meerkoet, tafeleend, kuifeend, wilde eend en fuut. We gaan naar het bezoekerscentrum de Wulp om een kop koffie te drinken met een heerlijke wafel erbij. Een blik in de heemtuin levert weer enkele nieuwe soorten voor vandaag op: hier vliegen de 3 soorten witjes en verschillende citroenvlinders.

Na deze pauze lopen we weer richting de vogelhut, nog snel even kijken, en dan gaat het verder, de brug over en langs de Dommel, die hier kort geleden weer verlegd is zijn oude meanderende loop. Op de kattenstaarten langs de oever kan het boomblauwtje, dat we hier zien rondvliegen, de eitjes afzetten. Maar ook diverse andere planten worden hiervoor gebruikt, het boomblauwtje is niet zo kieskeurig! De takken van de lijsterbessen hangen zwaarbeladen met glinsterende rode bessen naar omlaag. Op het water dobberen meerkoeten met hun jongen en wilde eenden. Af en toe een hebben we een mooi zicht op de beek. Dan komen we langs een vogelkijkhut die hoog boven de grond staat, daar moeten we natuurlijk ook even kijken. Mooi uitzicht over het gebied, boven de Gemeentevijver vliegen zwaluwen en vele libellen, langs de oever staan enkele grote zilverreigers en aalscholvers drogen hun vleugels. We kunnen nu niet meer de Dommel over langs de Gemeentevijver, maar moeten een stukje verder via veldwegen, en dan via een klaphek weer het begrazingsgebied in. De zon komt er weer door en dan komen de vlinders ook weer tevoorschijn. Langs enkele plasjes wandelen we naar de hangbrug, een leuke, wiebelige manier om de Dommel weer over te steken!

Via een knuppelbruggetje door de rietvelden gaat het verder. Hier worden we verrast door een volgende immigrant: de oranje luzernevlinder. Fel oranje-geel, hij zit altijd met de vleugels gesloten. De oranje luzernevlinder is een trekvlinder die ieder voorjaar vanuit Zuid-Europa en Noord-Afrika naar het noorden vliegt. De eerste vlinders arriveren in mei en juni in ons land. De volgende generaties vliegen van begin augustus-eind oktober, aangevuld met nieuwe

immigranten. In Zuid-Europa vliegt deze soort in vier tot zes generaties. Als waardplanten gebruikt hij diverse vlinderbloemigen, waaronder luzerne en wikke. Vanaf half juni kunnen we hier de rups aantreffen. In Zuid-Europa overwintert de soort als rups.

Even verder zijn we weer terug op de heide, die hier mooi staat te bloeien. Hier is het domein van de heivlinder, een zeer schuwe vlinder met een geweldige schutkleur. Sommigen van ons gaan ervoor op hun buik liggen! De heivlinder is een vrij schaarse standvlinder die voorkomt op de hogere zandgronden in het binnenland en in de duinen. Het biotoop is o.a. droge heide, droge heischrale graslanden, stuifzanden en open duinen. De waardplant is vooral schapengras; ook

andere grassen die in schrale graslanden voorkomen, zoals struis- en zwenkgrassen. Hij vliegt van eind juni tot begin september in één generatie. De vlinders vliegen vaak korte afstanden in een krachtige snelle vlucht. De vlinders voeden zich met nectar van verschillende kruiden en met boomsappen. Het rupsstadium is van begin september tot eind juni. De rupsen eten vooral 's nachts en verbergen zich overdag in graspollen. De soort overwintert als halfvolgroeide rups. De verpopping vindt plaats in een kleine holte in de grond, die door de rups met een zijden spinsel bedekt is.

Op een lage plek zien we vanaf het pad de klokjesgentiaan staan. Even checken op eitjes van het gentiaanblauwtje, maar nee, helaas geen witte bolletjes te zien. Ook groeit hier moeraswolfsklauw, zonnedauw en snavelbies. We passeren een de grenspaal en wandelen dan letterlijk over de grens naar ons eerste bankje. We treffen nog verschillende heivlinders aan en ook enkele heideblauwtjes, een soort van zowel droge als natte heidevelden, vaak op de overgang van droge naar natte heide. De vlinders voeden zich vooral met nectar van gewone dophei, struikhei en muizenoor. De mannetjes zoeken naar vrouwtje door het maken van patrouillevluchten of het vertonen van territoriaal gedrag. De vlinders komen vaak 's avonds bijeen in bijvoorbeeld een pol pijpenstrootje en vormen daar een slaapgezelschap. Het heideblauwtje vliegt van begin juni tot eind augustus in één generatie. Van half maart tot half juni brengt hij zijn leven door als rups. Jonge rupsen eten van de jonge uitlopers van de waardplant. Sommige rupsen worden

meegenomen door mieren en verpoppen zich in het mierennest. Rupsen die niet door mieren worden meegenomen verpoppen zich in de grond. De soort overwintert als ei, laag tegen een takje struikhei.

Na het bankje wandelen we via de Pelterheggen weer terug naar de parkeerplaats. Het is al vrij laat op de middag, dus de vlinders houden het nu wel voor gezien. Een winterkoning zingt ons nog een afscheidsliedje toe, en dan gaan we weer huiswaarts. Tot een volgende keer!

Fia Grootzwagers